

комп'ютер, що діє за закладеною програмою, та інші подібні образи, активно використовуються і входять в арсенал сучасної технократичної культури [4]. Вони визначають не тільки поведінку людей стосовно їх природного оточення, але і форми міжлюдського спілкування. Причому сьогодні в такому впливі переважає негативний відтінок. Сприймаючи один одного як машину, люди усе більшою мірою зводять міжлюдську комунікацію до нейтральних форм.

Таким чином, з розвитком суспільства змінювався фундаментальний тип метафори. З часів античності і до новітнього часу метафора залежно від зміни картини світу трансформувалася так: *антропоморфна, соціоморфна, індивідуально-особистісна, перцептивна, машинна та електромагнітна*. Зростає значення метафор як образної форми раціональності багато в чому зумовлено тим, що вони виникають саме на стику емоційного переживання людиною свого контакту з реальністю і раціональним вираженням цього переживання в певних словесних (взагалі знакових) засобах. Подібне поєднання почуттів і розуму найбільш чітко здійснюється в тих випадках, коли взаємодія людини і дійсності породжує ситуацію, що виходить за межі традиційних описових схем, що руйнує звичний, стереотипний спосіб уявлення про світ.

Список використаних джерел

1. Александрова Т. А. Образність як джерело утворення технічної термінології / Александрова Т. А. // Мовознавство. – 1973. – №5. – С.56–59.
2. Анкерсмит Ф. Р. История и тропология: взлет и падение метафоры / Анкерсмит Ф. Р. – М.: Прогресс – Традиция, 2003. – 496 с.
3. Асмус Г. Ф. Античная философия / Асмус Г. Ф. – М.: Высшая школа, 1976. – 387 с.
4. Кожина М. Н. К вопросу о средствах образности в научной речи / Кожина М. Н. // Учен. зап. Перм. Ун-та. – 1966. – №162. – С.211–215.
5. Непийвода Н. Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) / Непийвода Н. Ф. – К., 1997. – 154 с.
6. Ортега-і-Гассет Х. Дві великі метафори / Ортега-і-Гассет Х. // Теорія метафор. – М., 1990. – С.68–81.
7. Платонов Г. В. Картина мира, мировоззрение и идеология / Платонов Г. В. – М.: Знание, 1972. – 244 с.

References

1. Aleksandrova T. A. Obraznist yak dzherelo utvorenniya tekhnichnoyi terminologiyi / Aleksandrova T. A. // Movoznavstvo. – 1973. – №5. – С.56–59.
2. Ankersmit F. R. Istoriya i tropologiya: vzlet i padenie metafory / Ankersmit F. R. – М.: Progress – Tradiciya, 2003. – 496 s.
3. Asmus G. F. Antichnaya filosofiya / Asmus G. F. – М.: Vysshaya shkola, 1976. – 387 s.
4. Kozhyna M. N. K voprosu o sredstvakh obraznosti v nauchnoy rechy / Kozhyna M. N. // Uchen. Zap. Perm. Un-ta. – 1966. – №162. – S.211–215.
5. Nepyjvoda N. F. Mova ukrayinskoyi naukovu-tekhnichnoyi literatury (funktsionalno-stylistychnyj aspekt) / Nepyjvoda N. F. – К., 1997. – 154 s.
6. Ortega-i-Gasset X. Dvi velyki metafory / Ortega-i-Gasset X. // Teoriya metafory. – М., 1990. – S.68–81.
7. Platonov G. V. Kartyna myra, myrovozzreniye i ideologiya / Platonov G. V. – М.: Znaniye, 1972. – 244 s.

Grigorenko I. V., Candidate of Philological Sciences (Ph.D.), Docent, Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), iragrigorenko@ukr.net

Metaphor as shape rationality

The article outlines the key stages of formation as the metaphors shape rationality, because society is changing with the development of a fundamental type of metaphor. The authors note that the emergence of a metaphorical context allows to visually

detect the presence of hidden possibilities of perception of objects and characteristics of all of the events and phenomena that constitute the everyday human life. The main problem of the article – to identify the main phases of formation as a metaphor shape of rationality. From antiquity to modern times, and metaphor, depending on changes in the picture of the world was transformed as the anthropomorphic, sociomorphic, individual-and-personal, perceptive, and electromagnetic. The value of metaphor as the shape of rationality determined by the fact that they appear as a man of his emotional experience of contact with reality and rational expression of emotions in specific media language.

Keywords: metaphor, picture of the world, metaphorical context lingvophilosophy.

Григоренко І. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), iragrigorenko@ukr.net

Метафора как образная форма рациональности

Обозначены ключевые этапы становления метафоры как образной формы рациональности, поскольку с развитием общества менялся фундаментальный тип метафоры. Автор отмечает, что возникновение метафорического контекста позволяет наглядно выявлять наличие скрытых возможностей восприятия объектов и характеристик всех тех событий и явлений, составляющих содержание повседневной человеческой жизни. Основная задача статьи – определить ключевые этапы становления метафоры как образной формы рациональности. Со времен античности и до новейшего времени метафора в зависимости от изменения картины мира трансформировалась как антропоморфная, социоморфная, индивидуально-личностная, перцептивная, машинная и электромагнитная. Значение метафор как образной формы рациональности во многом обусловлено тем, что они возникают именно на стыке эмоционального переживания человеком своего контакта с реальностью и рациональным выражением этого переживания в определенных словесных (в общем знаковых) средствах.

Ключевые слова: метафора, картина мира, метафорический контекст, лингвофилософия.

* * *

УДК 130.1:316.012

Іванов Є. В.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціології, філософії і права, Одеська національна академія харчових технологій (Україна, Одеса), ivanovev@inbox.ru

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «КРИЗА»: АНАЛІЗ ПРОВІДНИХ ПІДХОДІВ

Метою статті є дослідження різних підходів до проблеми некерованості в системі соціального управління. Основним методом є системний підхід. На основі аналізу позицій різних вчених зроблено висновок, що криза має складні характеристики: швидкість протікання, сутність, потенціал. Вказано соціальні процеси, на які вона впливає, показано її зв'язок з іншими елементами системи соціального управління. Обґрунтовано ідею, що крім реально існуючих в суспільстві криз, засоби масової інформації та політики нерідко апелюють до уявлених криз. Доведено, що системи без зворотного зв'язку не можуть адекватно реагувати на кризи, тому криза в таких соціальних системах перетворюється на перманентний стан суспільства. Зроблено висновок, проблему кризи можна розглядати через призму поняття «дискомфорт», який виникає в керованій системі під впливом кризових явищ. В масштабах соціальної системи, цілого суспільства елітні групи намагаються створити для себе «поля комфорту», в рамках яких вибудовується зручна для них модель соціальності.

Ключові слова: криза, управління, дискомфорт, поле комфорту.

На початку ХХІ ст. проблеми управління суспільством виходять на перший план не тільки у соціальній філософії, а й в соціології, політології, менеджменті та інших суспільних науках. Можна сміливо стверджувати, що від того, наскільки людство зуміє їх осмислити і вирішити, залежить його майбутнє. Саме тому спостерігається звернення вчених, а в першу чергу сучасних філософів, до маловивчених питань соціального управління. Проблема некерованості є маловивченою, важливою і фундаментальною науковою проблемою.

Метою статті є дослідження різних підходів до проблеми некерованості в системі соціального управління. Фактично в науковій літературі відсутні чітке визначення

некерованості, її характеристики та генезис. Наша гіпотеза полягає в тому, що некерованість – це закономірна управлінська ситуація, що виникає за певних умов і уявляє собою одну з фаз кризи. Щоб докладно описати дану фазу, необхідно спочатку проаналізувати поняття «криза», яка є досить об'ємним і багатозначним. Вирішення цього завдання дозволить створити середовище для аналізу проблеми некерованості, забезпечить необхідну основу для дисциплінованого мислення, надасть можливість розглядати некерованість у перспективі, оцінити з точки зору некерованості загальноорганізаційний потенціал різноманітних систем.

Етимологічний словник української мови під редакцією О. С. Мельничука вказує, що в українську кому слово «криза» прийшло з французької або з латини і має чимало різних значень: «рішучий поворот, переломний момент, вибір, розрізнення, міркування, суд, рішення, вирок». Дана лексема споріднена з грецьким дієсловом *κρίνω*, яке перекладається як: «розділяю, вибираю, виношу рішення, суджу, обвинувачую» [1, с. 45]. Як бачимо, дане поняття має дуже великий набір значень, але більшість з них, що дуже важливо, вказують на специфіку управлінських процесів, які обов'язково включають в себе певну можливість розгортання потенціалу для вибору шляхів розвитку, необхідність надання переваги тій чи іншій альтернативі шляхом моделювання майбутнього в короткостроковій або довгостроковій перспективі, виробленням того чи іншого рішення, висуненням судження, що претендує на істинність.

С. Бондар відносить слово «криза» до ключових слів поточного моменту. Починаючи з другої половини 2008 р. лексема «криза» набула широкого вжитку і інтернаціонального характеру. У сучасному науковому світі вона має різне тлумачення, а журналісти схильні використовувати її в самому широкому значенні, що призводить до інфляції поняття та спотворення картини сучасного світу. До розпаду Радянського Союзу її вживали для опису капіталістичних реалій, а після цієї події вживання даної лексеми розповсюдилася практично на всі сфери життя [2, с. 342–343]. Активне використання лексеми «криза» призвело до втрати багатьох важливих відтінків значення з одного боку, а з іншого – з'явилась тенденція спрощувати зміст даного поняття, позначати ним будь-які негативні явища. Важливо розрізнити справжні кризи і ті, що називають кризами, так як дана лексема зазнає надлишкового використання. Є реалії, які повністю відповідають поняттю криза, але їх вперто не помічають і в цьому полягає найбільша загроза, так як в ситуації, коли не здійснюються відповідні кроки, криза посилюється, набирає хвилеподібного характеру і може призводити до масового психозу, який триває значно довше, ніж власне криза. [2, с. 344–344]. Представник Єльської школи конструктивізму П. де Ман в одній із своїх робіт вказав, що «те, що сприймається іншими людьми як

криза на справді не несе в собі ніяких змін, все залежить від точки зору спостерігача». [3, с. 16]. Вдалим, хоча й негативним прикладом такого роду може бути динаміка розповсюдження в Україні так званих «соціальних хвороб», яку наводить І. І. Хожило [4] (таб. 1).

Як доводять дані факти, вже більше десяти років розповсюдження туберкульозу та СНІДу в нашій країні набуло загрозового характеру, однак про пандемію, як кризу дискутують лише спеціалісти з проблем суспільного здоров'я та медици. Ця криза практично не обговорюється на шпальтах передових видань та соціальних мережах, державні органи теж не приділяють даній проблемі необхідної уваги. Найважливішими термінами, які використовуються в науковій літературі для аналізу кризових явищ, є «криза» та «кризова ситуація». Перший термін може вказувати на різні різноманітні та процеси, різних рівнів та сфер людського суспільства. Існує чимало розбіжностей в його трактуванні різними вченими. Більшість з них вважають, що для людини, що потрапляє в кризову ситуацію відкривається декілька можливостей: боротьба з негативною стороною кризи, розгортання власного прихованого потенціалу, аналіз власного життя під іншим кутом зору, який стає можливим в умовах руйнування рутинного укладу. Криза – це крайнє загострення протиріч в соціально-економічній системі, що загрожує її життєстійкості в навколишньому середовищі. Під час цього загострення відбувається радикальне оновлення системи. Стабільний стан і криза виступають постійними антагонізмами в розвитку будь-якої системи, хоча є ідеє, що очисна сила кризи потрібна системі не менше, ніж стабільне існування. Ці дві сторони не можуть існувати одна без одної, оскільки без боротьби, в якій реалізується свого роду закон боротьби протилежностей, не має розвитку. Криза виникає в переломний момент у розвитку системи, що дає простір новому витку економічних змін [5]. Відчуття катастрофи, що наближується, слугує стимулом для співпраці політичних партій та лідерів. Протиріччя забуваються і напруження суперництва знижується. Почуття загальної тривоги стосовно майбутнього, яке охоплює всі верстви суспільства дозволяє оминати складні перешкоди на шляху до розробки конституції. Вдалим прикладом цього роду виступає Болівія. В той же час можна навести і приклади протилежного характеру, так Канада, Фінляндія, Швейцарія створили нові конституції, або внесли в них вагомні зміни, перебуваючи у відносно стабільному стані і не чекаючи виникнення кризи [6, с. 35].

Український дослідник криз П. В. Кухта зупиняється на тому, що будь-яка соціально-економічна система має дві тенденції у своєму існуванні: функціонування (підтримка, збереження функцій, що детермінують цілісність системи, зберігають її якісну визначеність та сутнісні характеристики) та розвиток (набуття нової

Таблиця 1

Динаміка розвитку епідемій ВІЛ-інфекції, туберкульозу в Україні

Захворюваність (на 100 тис. населення)	1990 р.	2000 р.	2001 р.	2004 р.	Динаміка показника	Характер розвитку процесу
ВІЛ-інфекція	0,08	12,6	14,2	26,2	+ 2 р. (відносно 2000 р.)	Стабілізація відсутня
Туберкульоз	31,9	60,4	69,5	80,0	+2,5 р.	Стабілізація відсутня

якості, що змінює умови функціонування). Кризи можуть протікати з різними мірами гостроти. Наводиться така класифікація криз: 1) за масштабом (локальні та загальні); за проблематикою (макро– і мікрокризи, при чому мікрокриза може перерости в макрокризу викликаючи ланцюгову реакцію); за причиною виникнення (природні, суспільні, екологічні), за структурою відносин в соціально–економічній системі (економічно–фінансові, соціальні, політичні, психологічні, організаційні, технологічні та інші кризи). Складовим елементом політичних криз є втрата авторитету механізму управління, партійний розкол, ідеологічна криза, руйнація принципів владарювання, зростання злочинності, криза реалізації інтересів окремих соціальних груп [5]. О. Гусак вказує, що сутність кризи становить три обов'язкових компоненти, за якими це явище можна відрізнити від інших неприємних подій: несподіваність, загроза і дефіцит часу на реакцію [7]. Системи без зворотного зв'язку не можуть адекватно реагувати на кризи, тому криза в таких соціальних спільнотах перетворюється на перманентний стан суспільства. Так проявляє себе неможливість забюрократизованих структур до винайдення інновацій, використання приватної ініціативи, творчого потенціалу суспільства.

Словенський вчений В. Т. Міко вважає, що кризу можна розглядати з об'єктивної сторони, як феномен, що є рефлексивним осмисленням того факту, що більшість процесів у суспільстві, які ґрунтуються на еволюційних трансформаціях, перетворенням речовини та енергетичної взаємодії, залежать від багатьох умов зовнішнього середовища. Фактично вони можуть протікати лише в невеликому діапазоні цих умов, коливатись від стійкості до нестабільності. В. Т. Міко теж підтримує ідею, що криза має реляційну природу, є явищем відносним, таким що співвідноситься з деяким ідеальним станом рівноваги. Криза суб'єктивно існує не сама по собі, а лише у сприйнятті та оцінці суб'єктів кризи [8, с. 433–434]. Фактично до поняття «криза», яке використовує цей дослідник можна зарахувати будь–які відхилення від нормального протікання соціальних та управлінських процесів, оскільки всі вони виходять за межі вузького коридору «стабільності». Важливо також зауважити, що аналіз подібних трактовок кризи дозволяє зрозуміти як дане поняття потрапляє в суспільно–політичний дискурс і циркулює в ньому. Відчуття кризи повинно бути кимось опізнане, сформульоване і артикульоване для громадськості. Якщо остання сприймає даний месидж, то відбувається резонанс і криза стає загальною визнаною. В цілому можна зробити висновок, що більшість визначень поняття криза прямо чи опосередковано апелює до виникнення деякого відчуття дискомфорту у якоїсь групи населення. Якщо заглибитись в дослідження цього аспекту кризи, то можна зробити висновок, що в суспільстві завжди існує певний рівень дискомфорту. Навіть, якщо в цілому соціум є благополучним і динамічно розвивається, то дискомфортні відчуття переживають в тій чи іншій мірі всі люди. Страждання відчуває будь–яка жива істота, що потрапляє у матеріальний світ. В одному з ведичних писань «Шримад–Бхагаватам» (пісня 7, гл. 6, текст 14) говориться про те, що існує три види страждань: перший вид заподіюють власні тіла та інтелектуальна складова особистості (хвороби та психічні розлади), другий – страждання, які приносять істоти, живі організми (образи,

насильство), третій тип страждань заподіюють сили природи (холод, спека, суховій і т.д.).

Важливий доробок в осмислення природи кризи зробили деякі воєнні теоретики. Вони осмислювали кризу, як невід'ємну складову ситуації напружених бойових дій. Згодом цей напрям дослідження кризових явищ розвинувся в рамках менеджменту та інших наук про суспільство. М. Хіліард вказав, що К. фон Клаузевіц відкрив закономірність, що полягає у виникненні протиріччя між відчуттями невизначеності, небезпеки, непередбачуваності і страху та моральними силами, які уособлюють мужність та впевненість у собі. В основі успішних систем реагування на кризу виступають моральні сили команди, гордість і відчуття обов'язку. Якщо ці сили відсутні, то проблеми будуть наростати на протязі кризового відрізка часу. Описання К. фон Клаузевіцем війни та характеристик людської реакції, на думку М. Хіліарда, мають бути детально досліджені. Масштабність кризи детермінує ще одну закономірність: для вирішення викликів історії необхідні зусилля декількох організацій. Якщо ж з кризою намагається боротися лише одна організація, то така ситуація може призвести до виникнення феномену бюрократопатології (bureaupathologies). Її члени будуть демонструвати активну діяльність, однак насправді будуть приносити мало користі, або й стануть шкідливими [9, с. 5].

Більшість концепцій кризи включає в себе важливий рефлексивний момент. Індивіди, що потрапляють в кризовий стан повинні відчутти, зрозуміти, відрефлексувати, що відбувається щось загрозиве, незвичайне, небезпечне. На нашу думку, люди відчужують і осмислюють кризову і передкризову фазу за допомогою двох основних категорій, що можуть бути невідрефлексованими у масовій та індивідуальній свідомості: комфорт та дискомфорт. Звісно, не завжди використовуються саме ці поняття, але вони можуть використовувати терміни близькі за значенням. Комфортний стан може бути позначений словами «нормальне життя», «затишок», «щастя» і т.п. Поняття дискомфорт часто замінюється синонімами на кшталт «лихо», «турботи», «злидні», «горе» і т.д. Дискомфорт є невід'ємною частиною життя маргіналізованих груп людей, а також тяжкохворих, інвалідів і т.д., які фактично, весь час живуть в кризових для звичайних людей умовах. Суспільна еліта намагається створити для себе (а в демократичних суспільствах і для широких мас населення) певні «поля» комфортного існування, проживання, діяльності і т.п. Д. Аджемоглу та Дж. Робінсон в своїй фундаментальній праці «Чому нації помиляються. Походження влади, процвітання та бідності» подають дуже влучну характеристику даної ситуації: «Ми живемо в світі нерівності. Відмінності серед націй аналогічні тим, що існують між двома частинами Ногалеса (місто в Мексиці, де квартали бідняків різко відрізняються від кварталів багатіїв – І. Є.) просто в більшому масштабі. В багатих країнах індивіди є більш здоровими, живуть довше і набагато більш освіченіші. Вони мають доступ до цілого ряду зручностей і варіантів вибору в житті від канікул до кар'єрного шляху, про які люди в бідних країнах можуть лише мріяти» [10, с. 53].

У психології проблема згаданих нами полів розкрита, на нашу думку, більш повно та детально, ніж в інших соціальних науках. Наприклад, К. Левін приділяє велику увагу теорії поля, вважаючи, що прояснення проблеми

осмислення минулого і майбутнього залежить від дослідження проблем психологічного поля, яке існує в даний час і вміщує в собі погляди індивіда на його майбутнє і минуле. Індивід бачить не тільки свою реальну ситуацію життя, а й має певні очікування, жахи, мрії про своє далеке або близьке майбутнє. До психологічного поля можна включити також такі поняття як рівень домагань, настроїв, конструктивність та ініціативність індивіда. Звички людини також можна розглядати як частину цієї структури. Психологічні поля навколо нас взаємодіють між собою утворюючи три області: 1) життєвий простір, тобто людина та психологічне середовище, яким воно існує для цієї людини (потреби, мотивації, настрої, цілі, тривоги, ідеали); 2) багатоманіття процесів у фізичному та соціальному світі, які не впливають на життєвий простір людини в даний час; 3) погранична зона життєвого простору, певні частини фізичного та соціального світу, що впливають на життєвий простір людини (процеси сприйняття і виконання певних дій тісно пов'язані з цією зоною) [11, с. 73–77]. Для захисту зон комфорту суспільні еліти розробляють іноді досить складні репрезентативні системи, які дозволяють поєднати широким масам населення, чому виникає феномен багатства, та чому воно так нерівномірно розподіляється між людьми. Однак, зручні для вищих класів суспільства ідеологічні, релігійні, а іноді й наукові погляди легко відкидаються люмпенами, коли починається справжня суспільна криза. Зазвичай, вона призводить до серйозного загострення класової боротьби, в тих суспільствах, де диференціація населення набуває загрозливих масштабів.

В недемократичних суспільствах «поля комфорту» є замкненими і в них допускають лише обраних, а всі інші перебувають в тій чи іншій мірі в дискомфортному стані. Все ж таку ситуацію можна назвати докризовою. Вона характеризується наступними ознаками: спрощення, заданість, комфортність, пласкість, невизначеність часового проміжку, протягом якого вона може існувати. Докризова ситуація є періодом, коли індивід накопичує можливості для подолання потенційних криз, періодом відносного спокою і затишку. Однак деякі особистості можуть відчувати в цей час і нудьгу, страждати від монотонності, рутинного ходу життя.

Відомий російський філософ О. С. Ахієзер, який є творцем альтернативної соціокультурної методології, визнає поняття дискомфорт настільки важливим, що вводить його в свій соціокультурний словник. Дискомфортний стан він розглядає як результат нездатності, небажання, слабості суб'єктів, їх культурних програм забезпечити розробку адекватних наявній ситуації уявлень та дій, здійснити критичну ревізію культурного багажу відносно до світу, який постійно ускладнюється. Дискомфорт характеризується зростанням страху, відчаєм від перспективи існування в подібній ситуації, хворобливим, стресовим станом, можливістю внутрішнього емоційного розладу [12, с. 154]. Комфортний стан – протилежність дискомфортного, складає з ним дуальну опозицію, полюси якої знаходяться один з одним в стані амбівалентності. Комфортність має серед іншого фізіологічний аспект, наприклад (ситість, як протизвагу голоду), а також психологічне забарвлення. Прагнення зберегти комфорт потребує здатності постійно включати у відповідну інтерпретацію культури потік

нових фактів, екстраполювати на них культурну норму комфортності.

Різноманітні фактори можуть запускаючи наростання кризи. Соціум переходить до ситуації «входження в кризу». Вона характеризується наростанням дискомфорту і того, що стан відносного спокою далі продовжуватись не може. «Поля комфорту» починають руйнуватись. Кризова ситуація характеризується складністю, невизначеністю, глибоким дискомфортом, глибиною, організаційними проблемами, екзистенціальними прозріннями. Еліта нерідко замість вирішення проблем, що призвели до виникнення кризи намагається створити замість «полів комфорту» «анклави комфорту». В такому випадку відбувається соціальний розкол і можливе виникнення повномасштабної громадянської війни. Такий розвиток подій є однією з можливих реалізацій сценарію підвищення міри некерованості в суспільстві на всіх його рівнях. Фактично, це розрив моделі соціальності, її трансформація через конфлікт і, можливо, вироблення нового консенсусу для реалізації потенціалу суспільного життя в тій чи іншій країні. Перспективними напрямками дослідження даної теми, на нашу думку, виступають розбудова у соціальній філософії методологічного апарату для дослідження кризових явищ, а також надання рекомендацій практичного спрямування щодо подолання соціальних криз.

Список використаних джерел

1. Етимологічний словник української мови: В 7 т. – Т.3 / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Наукова думка, 1982. – 632 с.
2. Поль де Ман. Критика і кризис [пер. Е. В. Малышкин] / Де Ман Поль // Слепота и прозрение. – СПб.: Гуманитарная академия, 2002. – С.12–34.
3. Хожило І. І. Виклики соціально небезпечних хвороб як сфера державно-управлінської діяльності / І. І. Хожило // Державне управління: теорія і практика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej3/txts/GALUZEVE/12-XOJLO.pdf>.
4. Кухта П. В. Кризи, їх причини та наслідки / П. В. Кухта // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1439>.
5. Брандт М., Коттрелл Дж., Гай Я., Реган Е. Розробка і реформа конституції: вибір процесу [Дудченко А.] / Мішель Брандт, Джилл Коттрелл, Яш Гай, Ентоні Реган. – К.: Interpeace, 2011. – 334 с.
6. Гусак О. Комунікативні аспекти організаційної кризи / Ольга Гусак // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/760>.
7. Mika V. T. Actual Problems of Crisis Management Theory / V. T. Mika // International Scientific Conference «Management 2010». – Union University Belgrade, Faculty of Industrial Management, Kruševac, Serbia, on March 17th – 18th. – Ondrusek, M. – 2010. – S.432–436.
8. Hillyard M. J. Public Crisis Management / M. J. Hillyard. – Lincoln: Writers Club Press, 2000. – 280 p.
9. Acemoglu D., Robinson J. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty / Daron Acemoglu, James Robinson. – New York: Crown Publishing Group, 2012. – 544 p.
10. Левин К. Теория поля в социальных науках [пер. с англ. Е. Суприна] / Курт Левин. – СПб.: Речь, 2000. – 368 с.
11. Ахиезер А. С. Россия: критика исторического опыта. (Социокультурная динамика России) / А. С. Ахиезер. Т. II. Теория и методология. Словарь. – Новосибирск: Сибирский хронограф, 1998. – 600 с.

References

1. Etymologichnyj slovnyk ukrai'ns'koi' movy: V 7 t. – T.3 / Red. kol.: O. S. Mel'nychuk (gol. red.), I. K. Bilodid, V. T. Kolomijec', O. B. Tkachenko. AN URSR. In-t movoznavstva im. O. O. Potebni. – K.: Naukova dumka, 1982. – 632 s.

2. Pol' de Man. Kritika i krizis [per. E. V. Malyskin] / De Man Pol' // Slepota i prozrenie. – SPb.: Gumanitarnaja akademija, 2002. – S.12–34.

3. Hozhylo I. I. Vykylyky social'no nebezpechnyh hvorob jak sfera derzhavno-upravlins'koi' dijaj'nosti / I. I. Hozhylo // Derzhavne upravlinnja: teorija i praktyka [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej3/txts/GALUZEVE/12-XOJLO.pdf>.

4. Kuhta P. V. Kryzy, i'h prychny ta naslidky / P. V. Kuhta // Efektyvna ekonomika [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1439>.

5. Brandt M., Kottrell Dzh., Gaj Ja., Regan E. Rozrobka i reforma konstytucii': vybir procesu [Dudchenko A.] / Mishel' Brandt, Dzhyll Kottrell, Jash Gaj, Antoni Regan. – K.: Interpeace, 2011. – 334 s.

6. Gusak O. Komunikatyvni aspekty organizacijoi' kryzy / Ol'ga Gusak // Osvita regionu: politologija, psihologija, komunikacij' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://social-science.com.ua/article/760>.

7. Mika V. T. Actual Problems of Crisis Management Theory / V. T. Mika // International Scientific Conference «Management 2010». – Union University Belgrade, Faculty of Industrial Management, Kruševac, Serbia, on March 17th – 18th. – Ondrusek, M. – 2010. – S.432–436.

8. Hillyard M. J. Public Crisis Management / M. J. Hillyard. – Lincoln: Writers Club Press, 2000. – 280 p.

9. Acemoglu D., Robinson J. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty / Daron Acemoglu, James Robinson. – New York: Crown Publishing Group, 2012. – 544 p.

10. Levin K. Teorija polja v social'nyh naukah [per. s angl. E. Suprina] / Kurt Levin. – SPb.: Rech', 2000. – 368 s.

11. Ahiezer A. S. Rossija: kritika istoricheskogo opyta. (Sociokul'turnaja dinamika Rossii) / A. S. Ahiezer. T. II. Teorija i metodologija. Slovar'. – Novosibirsk: Sibirskij hronograf, 1998. – 600 s.

Ivanov Y. V., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Odessa National Academy of Food Technologies, Department of Sociology, Philosophy and Law (Ukraine, Odessa), ivanov@inbox.ru

Socio-philosophical concept of «crisis»: analysis of the leading approaches

The aim of the article is to study the different approaches to the problem of ungovernability in the system of social management. The main method is a system approach. On the basis of the positions of various scholars concluded that the crisis has complex characteristics: rate of passing, essence, potential. Identified social processes to which it affects, its connection with other elements of the social management system. It substantiates the idea that in addition to real-life crises in society, the media and politicians often appeal to imaginary crises. It is proved that the closed system cannot adequately respond to crises, so the crisis of this social communities is transformed into a permanent state of society. The conclusion, the problem of the crisis can be seen through the prism of the concept of «discomfort» that occurs in the managed system under the influence of the crisis. In the scale of the social system, the whole society elite groups are trying to create for themselves «field of comfort», in which they built a suitable model of sociality.

Keywords: crisis management, discomfort, comfort field.

Иванов Е. В., кандидат исторических наук, доцент кафедры социологии, философии и права, Одесская национальная академия пищевых технологий (Украина, Одесса), ivanov@inbox.ru

Социально-философское содержание понятия «кризис»: анализ ведущих подходов

Целью статьи является исследование различных подходов к проблеме неуправляемости в системе социального управления. Основным методом является системный подход. На основе анализа позиций различных ученых сделан вывод, что кризис имеет сложные характеристики: скорость протекания, сущность, потенциал. Указано социальные процессы, на которые он влияет, показана его связь с другими элементами системы социального управления. Обоснована идея, что кроме реально существующих в обществе кризисов, средства массовой информации и политические деятели нередко апеллируют к мнимым кризисам. Доказано, что системы без обратной связи не могут адекватно реагировать на кризисы, поэтому кризис в таких социальных общностях превращается в перманентное состояние общества. Сделан вывод, проблему кризиса можно рассматривать через призму понятия «дискомфорт», который возникает в управляемой системе под влиянием кризисных явлений. В масштабах социальной системы, всего общества элитные группы пытаются создать для себя «поля комфорта», в рамках которых выстраивается удобная для них модель социальности.

Ключевые слова: кризис, управление, дискомфорт, поле комфорта.

УДК 124.4:159.955.4

Чорна Л. В.,

кандидат політичних наук, доцент, докторант кафедри філософії, теорії та історії державного управління, Національна академія державного управління при Президентіві України (Україна, Київ), lika7@ukr.net

ЛЕГІТИМАЦІЯ ЕТИЧНОГО ІДЕАЛУ

Аналізується проблема самоздійснення ідеалу, його функціонування у різних практиках культури. Підкреслено, що проблематика етичного модусу ідеалу стає найбільш популярною наприкінці ХХ століття, коли відбуваються потужні трансформації суспільного ідеалу. Ідеал поступово перетворюється на певну артисацію і стає арт-ідеалом. Мета статті дослідити етичний ідеал, його нові диференційні ознаки у рамках нових культурних практик. Зазначається, що осягненню проблеми духовного стану суспільства, трансформації ідеального, легітимації етичного ідеалу велику увагу приділяють представники франкфуртської школи. Зроблено висновок про те, що ідеал бере початок від ієрофанії як форми ідеалії, від свого співставлення з Абсолютом. Він набуває нових диференційних ознак у рамках нових культурних практик артисації як тоталізації імагнативу, візуального повороту в комунікації, пошуку комунікативної, тотальної етики, новітньої комунікативної парадигми.

Ключові слова: ідеал, етичний ідеал, релігійний ідеал, культурні практики.

Амбівалентність ідеалу призводить до того, що він тлумачиться досить по-різному, розуміється, з одного боку, як ідеальне, тобто завершене, сконструйоване в образах, нормах, зразках, моделях потрібного майбутнього. А також розуміється як сталий образ буття, ідеальна конструкція, що є здійсненою гармонією у різних сферах культури, починаючи від етичної, естетичної, художньої, закінчуючи юридичними, правовими нормативами, що мають однозначний інструктивний характер. Ідеал визначається в рамках соціопрагматики, тобто соціальної системи, орієнтованої на певного споживача, на певну соціальну спільноту, яка так чи інакше легітимізує цей ідеал, вбачає в ньому мету, завдання і ціль свого існування, орієнтована на регулятивні функції, які здійснює цей ідеал.

Дослідженню проблеми ідеалу присвятили роботи С. М. Булгаков, І. Кант, П. І. Новгородцев, Є. М. Трубецької, С. Л. Франк; сучасні українські філософи: В. Ю. Барков, В. П. Заблоцький, В. О. Корнієнко, Ю. Г. Легенський, В. А. Малахов, Т. В. Розова, З. Ф. Самчук, М. Т. Степико, В. І. Шинкарук; сучасні зарубіжні дослідники: К.–О. Апель, М. М. Аверін, О. М. Величко, Г. Г. Водолазов, Ю. Габермас, Е. В. Ільєнков, В. Краус, В. А. Лекторський, С. В. Мяснікова, Д. В. Пивоваров та багато інших.

Мета статті – дослідити етичний ідеал, його нові диференційні ознаки у рамках нових культурних практик.

Самоздійснення ідеалу відбувається у різних практиках культури, зокрема, у релігії, етиці, естетиці, мистецтві. Можна стверджувати, що релігія і мистецтво в певній мірі є найширшими культурними практиками, якщо їх не розуміти вузько, а етичний, естетичний комплекс є своєрідними проміжними зонами тієї модифікації, яку визначають рефлексії. Етика – це вже весь той рефлексивний комплекс, який існує у контексті моральних відносин людини, де формується етичний ідеал. Проблематика етичного модусу ідеалу стає найбільш популярною наприкінці ХХ століття, коли відбуваються потужні трансформації суспільного ідеалу, ідеалія перетворюється в певну артисацію, ідеал релігійний стає арт-ідеалом або ідеалом, якщо не мистецьким, то, у всякому випадку, артисованим (від арт-мистецтва), релігійним ідеалом. Осягненню проблеми духовного стану суспільства, трансформації ідеального, легітимації